

कार्यमूलक अनुसन्धान - २०८२

Action Research

2082

कक्षा ४ नेपाली विषयमा संवाद शिक्षण एक समस्या

अनुसन्धान कर्ता

बिनिता भट्टराई (प्रा. वि. शिक्षक)

सिट रोल नं १५१३७३

श्री वीरेन्द्र माध्यमिक विद्यालय

साल्पा सिलिछो गाउँपालिका वडा नं. १

भोजपुर

कार्यमूलक अनुसन्धान

१. पृष्ठभूमि	१
२. उद्देश्य	१
३. समस्याको पहिचान	१
४. समस्याको कारणहरु	२
५. चरणवद्ध रणनीतिहरु	२
६. दोस्रो चरण	३
७. तेस्रो चरण	३
८. निष्कर्ष	४

कार्यमूलक अनुसन्धान

यी वीरेन्द्र माध्यमिक विद्यालयको कक्षा ४ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले संवाद शिक्षण गर्न भाव अनुसार सस्वर पठन नगरेपछि कसरी त्रुटि कम गराई संवाद शिक्षणमा सहभागी गराउन सकिएला भन्ने विषयमा तयार पारिएको कार्यमूलक अनुसन्धान।

१) पृष्ठभूमि

विद्यालय ज्ञान र विवेक निर्माण गर्ने पवित्र मन्दिर हो। जहाँ शान्त स्वच्छ र नैतिक आचरणको निर्माण हुन्छ। विभिन्न भौगोलिक क्षेत्र, वातावरण तथा परिवेश अनुसार विद्यार्थीहरूको सिकाई स्तरमा विविधता रहेको पाइन्छ।

वर्तमान विज्ञान र प्रविधिको युगसंगै बालबालिकाहरूमा प्रविधि तर्फ वढी उन्मुख हुने पढाई प्रति वितृष्णा बढ्दै जाने जसले गर्दा विद्यार्थीहरू संवाद गर्न या पाठ पढ्न अधि नबढ्ने, गति, यति नमिलाई पढ्ने जसले गर्दा समग्र अध्यापनमा अवरोध आइरहेको छ। विद्यालयको कक्षा ४ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूमा यस्तो समस्या उल्लेख्य पाइए पछि शिक्षण सुधारको उपायको रूपमा कार्यमूलक अनुसन्धान सुरु गर्न आवश्यक महसुस गरियो।

२) उद्देश्य

स-साना बालबालिकाहरूमा पढाईको वितृष्णा कम गरी शिक्षण सिकाइ प्रति आकर्षित गर्नु।

३. समस्याको पहिचान

नेपाली भाषाको शिक्षणको क्रममा यो पत्ता लाग्यो कि धेरै जसो विद्यार्थीले पाठ, संवाद, कथा र कविता पढ्दा भावअनुसार नपर्ने शब्दहरू उच्चारणमा त्रुटि गर्ने, विश्रामलाई ख्याल नगर्ने, भाषिक चिह्नहरूको बेवास्ता गरी पढ्ने जस्ता समस्याहरू देखिए। शिक्षकबाट पटक पटक अभ्यास गराइए पनि सुधार नगर्ने विद्यार्थीहरूमा

रुचिको अभाव र सुरुवाती दिनदेखि नै यस्ता विषयहरूमा बेवास्ता गरिएको समस्यालाई कक्षा निरीक्षण र विद्यार्थीहरूको प्रस्तुति र अन्तरक्रियाको आधारमा पहिचान गरिएको हो।

४. समस्याको कारणहरू

आधारभूत तह (कक्षा १-५) का स-साना बालबालिकालाई स-स्वर सम्पाद शिक्षणमा सहभागी कम हुनमा धेरै वटा व्यक्तिगत, पारिवारिक, सामाजिक र शैक्षिक कारणहरू रहेका छन्। यी कारणहरूले विद्यार्थीको व्यक्तित्व विकास र भाषा सीपमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्छन्।

मुख्य कारणहरू,

१. आत्मविश्वासको कमी,
२. भाषिक अभ्यासको अवसरको अभाव,
३. घरबाट अध्ययनमा सहयोग नहुनु,
४. शिक्षकले अनुकूल विधि नअपनाउनु,
५. नियमित अभ्यासको कमी,
६. विद्यार्थीमा रुचि को अभाव,
७. कक्षा कोठामा शान्त वातावरणको अभाव,
८. साथीहरूबाट डर लाग्ने भावना,
९. शिक्षकहरूद्वारा प्रोत्साहनको कमी,
१०. पाठको अर्थ नबुझ्ने। यन्त्रवत् पढ्नु,

५. चरणबद्ध रणनीतिहरू

क) योजना: समस्या पहिचानपछि पहिलो साताका लागि योजना बनाइयो। प्रत्येक दिन १५ मिनेट संवाद गर्न अभ्यास गर्ने, शिक्षकले हाउभाउ देखाउने, सरल संवाद चयन गर्ने,

ख) कार्य: कक्षा सुरु हुनु भन्दा अघि विद्यार्थीहरूले हाउभाउसहित संवाद गर्ने, समूहगत अभ्यास गराउने शिक्षकले हौसला दिने र गल्तीहरू सुधार गराइयो।

ग) अवलोकन: विद्यार्थीहरूमा शुरुवाती भिन्नक देखिए पनि दोहोर्याएर अभ्यास गर्दा केहीले हाउभाउमा सक्रियता ल्याउन थाले।

घ) प्रतिबिम्बन: प्रारम्भिक प्रयास सकारात्मक देखियो। विद्यार्थीहरूले रुची बढ्दै गएको र सानो समूहमा बढी बोल्न थालेको पाइयो।

६. दोस्रो चरण

ङ) योजना: दोस्रो साता भावअनुसार सस्वर वाचनमा जोड दिइयो। विद्यार्थीहरू लाई भाव र अर्थ बुझाएर स्वर मिलाएर पढ्न लगाइयो।

च) कार्य : पाठको अर्थ स्पष्ट गरिने पात्रको अभिनय गराएर संवाद वाचन गराइयो। जोशपूर्ण तरिकाले अभ्यास गराइयो।

छ) अवलोकन: विद्यार्थीहरू संवाद शिक्षणमा भाव दिन थाले। केहीले अभिनय सहित वाचन गर्न खोजे उनीहरूको आत्मविश्वासमा वृद्धि देखियो।

ज) प्रतिबिम्बन: भावपूर्ण अभ्यासले विद्यार्थीहरूमा रमाइलो अनुभूति गरायो। उनीहरू स्वस्फूर्त अभ्यास गर्न थाले।

७) तेस्रो चरण

झ) योजना: तेस्रो सातामा विद्यार्थीहरू लाई २ जना मात्र प्रस्तुति गराउने योजना बनाइयो। प्रतियोगितात्मक वातावरण तयार गरियो।

ञ) कार्य: दुईजनामा संवाद शिक्षण, समूहबीच प्रतिस्पर्धा, पुरस्कार प्रणाली लागू गरियो।

ट) अवलोकन: प्रायः सबै विद्यार्थीले स्पष्ट संवाद गर्न सके। केही विद्यार्थीहरूले प्रभावशाली प्रस्तुति समेत गरे।

ठ) प्रतिबिम्बनः उल्लेखनीय सुधार देखियो। विद्यार्थीमा आत्मविश्वास बढेको महसुस गरियो।

ड) अनुसन्धानको प्राप्तिः सप्ताहौं पछि अनुसन्धानबाट निम्नलिखित उपलब्धिहरु देखिएका छन्।

- अधिकांश विद्यार्थी स्पष्ट र प्रभावकारी स्वरमा पढ्न सक्ने भए।
- उनीहरुमा आत्मविश्वास र अभिनय क्षमता वृद्धि भएको पाइयो।
- स्वस्फूर्त रुपमा संवाद शिक्षणमा सहभागी हुन थाले।
- शिक्षण र अभिभावकबाट सकारात्मक प्रतिक्रियाहरु प्राप्त भए।
- शैक्षिक वातावरण रमाइलो र सहभागी पूर्ण बन्यो।
- सहपाठीहरु प्रती सहयोगी भावना विकास भयो।
- शिक्षकद्वारा बनाईएको रणनीति प्रभावकारी देखियो।
- भाषा शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार भयो।
- अनुसन्धान विधिको प्रयोगद्वारा शिक्षक स्वयम् सशक्त बने।

द. निष्कर्ष

सुनियोजित अवलोकन युक्त र प्रतिबिम्बनमा आधारित शिक्षण विधिबाट विद्यार्थीहरुको स्पष्ट सस्वर वाचनमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउन सकिन्छ। यस्तो कार्यमुलक अनुसन्धान शिक्षाकालागि मात्र हैन, सम्पूर्ण विद्यालयको शैक्षिक वातावरण सुधार गर्ने सशक्त उपाय हो। शिक्षणमा निरन्तर सुधारका लागि गरिरहनु आवश्यक छ।